

MILAN SYRUČEK A JOSEF SVOBODA

**PROČ
ZMIZELY
INSIGNIE
KARLOVY UNIVERZITY**

**70 LET
PÁTRÁNÍ PO
700 LET
STARÝCH SYMBOLECH
ČESKÉ HISTORIE**

COSMOPOLIS

Milan Syruček, Josef Svoboda

PROČ
ZMIZELY
INSIGNIE
KARLOVY UNIVERZITY

70 let pátrání
po 700 let starých
symbolech
české historie

UPOZORNĚNÍ PRO ČTENÁŘE A UŽIVATELE TÉTO KNIHY

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

© Grada Publishing, a. s., 2015

© Milan Syruček, Josef Svoboda, 2015

Photos © Archiv UK

Grafická úprava a sazba Josef Kroupa

Obálka Jakub Karman, Art007

Vydala Grada Publishing, a. s.

pod značkou COSMOPOLIS v Praze roku 2015

jako svou 5923. publikaci

Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod

Grada Publishing, a. s.,

U Průhonu 22, Praha 7

ISBN 978-80-247-5723-0

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

978-80-247-5723-0 (tištěná verze)

TIRÁŽ ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

978-80-247-9852-3 (elektronická verze ve formátu PDF)

978-80-247-9853-0 (elektronická verze ve formátu e-Pub)

Věnováno 600. výročí upálení Mistra Jana Husa, rektora,
a 700. výročí narození Karla IV., zakladatele Univerzity Karlovy

Děkujeme:

Rektoru Univerzity Karlovy prof. MUDr. Tomáši Zimovi, DrSc., MBA, za podporu a zejména za plný přístup do fotografického archivu UK, stejně tak za možnost prezentovat tuto knihu v rámci univerzitních oslav 600. výročí upálení Mistra Jana Husa,

PhDr. Michalu Svatošovi, CSc., dlouholetému archiváři UK, za odbornou konzultaci,

prof. PhDr. Zdeňku Benešovi, Csc., za připomínky a doporučení, velvyslanci ČR v Rakousku Janu Sechterovi za pomoc při pátrání po insigniích,

předsedovi vlády Svobodného státu Bavorsko Horstu Seehoferovi za podporu.

Motto:

Karel, z Boží milosti římský král, vždy rozmnožitel říše, a český král.
Na věčnou té věci paměť.

Mezi tužbami našeho srdce a tím, co naši královskou mysl svou tíhou stále zaneprázdňuje, její zřetel, starost a pozornost se stále obrací k tomu, aby naše české království, jež nad ostatní důstojenství a državy, ať dědičné, ať šťastně získané, obzvláštní náklonností naší myslí milujeme, o jehož povznesení vši možnou horlivostí se staráme a o jehož čest a blaho vším svým snažením usilujeme, aby tak, jako se řízením Božím raduje z přirozené hojnosti zemských plodin, podle příkazu naší prozíravosti a naším přičiněním za našich časů bylo ozdobeno množstvím učených mužů.

A tak, aby naši věrní obyvatelé království, kteří bez ustání lační po plodech vědění, se nemuseli v cizích zemích doprošovat almužny, ale aby našli v království stůl k pohoštění prostřený a aby se ti, jež vyznamená vrozená bystrost a nad ni, stali poznáním věd vzdělanými, a nebyli již více nuceni a za zbytečné mohli pokládat, za účelem vyhledávání věd kraj světa obcházet, k cizím národům se obracet, nebo aby jejich dychtění bylo ukojeno, v cizích končinách žebrat, nýbrž aby za svou slávu považovali, že mohou jiné z ciziny k sobě zvat a účastny je činit té lahodné vůně a tak velikého vděku.

Protož, aby tak prospěšný a chvalitebný záměr naší myslí zrodil důstojné plody a aby vznešenost tohoto království byla rozmnožena utěšenými prvotinami novoty, rozhodli jsme se po předchozí zralé úvaze zřídit, vyzdvihnout a nově vytvořit obecné učení v našem metropolitním a zvláště půvabném městě pražském, které je jak bohatstvím zemských plodin, tak příjemností místa, jelikož vším potřebným oplývá, nadmíru příhodné a uzpůsobené k tak velikému úkolu.

Na tomto učení budou pak doktoři, mistři a žáci všech fakult, jimž slibujeme znamenité statky, a těm, které toho hodné shledáme, udělíme královské dary.

*Doktory, mistry a žáky na kterékoliv fakultě i mimo ní, všechny ve-
spolek a každého zvláště, ať přijdou odkudkoliv, jak na cestě, tak při
pobytu i při návratu, chceme zachovat pod zvláštní ochranou a zášti-
tou našeho majestátu, každému pevnou záruku dávající, že všechna
privilegia, výsady a svobody, kterých z královské moci užívají a kterým
se těší doktoři a žáci jak na učení pařížském, tak boloňském, všem
a jednomu každému, kdo by sem chtěl přijít, laskavě udělíme a posta-
ráme se o to, aby ty svobody byly ode všech a každého jednoho nepo-
rušitelně zachovávány.*

*Toho všeho na svědectví a pro bezpečnější jistotu dali jsme vyhoto-
vit tuto listinu a kázali jsme ji potvrdit pečeti našeho majestátu. Dáno
v Praze léta Páně tisícího třístého čtyřicátého osmého, v prvé indikci,
sedmého dne měsíce dubna, druhého roku našich království.*

Karel IV. dne 7. dubna 1348

Incolatus et investitura – tak to chodilo za starých časů.

Korunovace Karla IV.

Zdravice prezidenta České republiky

Pátrejme dál po ztraceném národním dědictví

Vážený čtenáři,

kniha, která se vám dostala do rukou, mapuje jednu z největších záhad moderních dějin českého státu, o níž však k mé velké lítosti neexistuje mezi občany širší povědomí. Přitom spolu se zakládající listinou Karlovy univerzity, insigniemi a dalšími archiváliemi zmizela koncem dubna 1945 z českého území část naší historie. Pátrání po místě jejich úkrytu bych se proto nezdřáhal označit za českou verzi hledání proslulé Jantarové komnaty.

I po sedmdesáti letech od zmizení není dosud jasné, kde je tento český národní podklad ukrytý. Stopy však existují; vedou do sousedních zemí – Německa a Rakouska. Spolu s nimi tak existuje i naděje, že insignie a archiválie nepřišly koncem druhé světové války k újmě a že se jednoho dne navrátí zpět do vlasti.

Těší mě, že pátrání po ztracených insigniích pokračuje dodnes a že ani mladé generaci českých a německých badatelů není jejich osud lhostejný. Byl bych rád, kdyby tomu tak bylo i nadále, neboť se domnívám, že bychom na tuto neuzavřenou křivdu, spáchanou na našem kulturním dědictví, neměli zapomínat.

Vztahy mezi Českou republikou a jejími německy mluvícími sousedy jsou historicky na jedné z nejlepších úrovní. Právě to mi dodává naději, že by se obě strany mohly nepředpojatě a otevřeně pokusit ztracené insignie a univerzitní archiv nalézt a pátrání po nich podpořit, jak nejlépe umí. V květnu 2016 si připomeneme 700 let

od narození zakladatele Karlovy univerzity Karla IV., císaře Svaté říše římské a krále českého a římsko-německého. Udělalo by mi nesmírnou radost, kdybych jako prezident České republiky mohl v toto symbolické datum přivítat náš ztracený národní poklad zpět ve vlasti.

Vážení čtenáři, přeji vám, aby se vám tato napínavá publikace z dějin českého národa líbila a přinesla vám zábavu i poučení; a snad i některé z vás inspirovala k zapojení se do pátrání po ztraceném národním dědictví.

S úctou

Miloš Zeman
prezident České republiky

Úvod

Jako v Karlových dobách – fakt, nebo klam?

„Spondeo ac polliceor.“

„Zavazuji se a slibuji.“

Při těchto slovech klademe dva prsty na děkanské žezlo, které pevně drží pedel, a díváme se do očí promotora, jenž nás k této přísaze, ke slibu, vyzval. Všichni jsme v tmavém obleku s bílou košilí a tmavou kravatou, dívky a ženy rovněž v černých šatech. Naši profesori zaujali

Takto Milan Syruček, spoluautor této knihy, přísahal na děkanské žezlo při promoci ve velké aule Karolina po skončení studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Důkaz, jak to probíhalo po skončení studií v šedesátých letech minulého století.

svá místa v křeslech na tribuně ve dvou řadách, v první sedm, ve druhé dvanáct. Všichni jsou oblečeni v černých talárech, na hlavě baret, na krku zavěšeny řetězy s medailí univerzity. Křeslo po pravé straně je vyhrazeno rektorovi či prorektorovi v červeném plášti a kožešinovém límci, na levé straně v plášti stejné barvy děkanovi naší fakulty.

Ještě včera jsme je mohli potkat třeba jen v džínách a svetru, a ani nerozeznat, kdo je kdo. Mohli jsme si dokonce vzájemně tykat. Teď jsou to „spectabiles a honorabiles“, dokonce Vaše Magnificence.

Velká aula Karolina je zaplněna rodinnými příslušníky studentů a dalších hostů, kteří se tu shromáždili, aby byli svědky promoce svého syna či dcery, manžela či manželky, přítele nebo přítelkyně anebo prostě zvědavých známých.

Každý z nás, kdo má akademický titul, to zažil. Každý byl uchvácen onou starobylou atmosférou, která nás během tohoto slavnostního

Promoce na univerzitě v Cardiffu.

okamžiku přenesla do dávných dob, do časů vzdálených téměř sedm století. Alespoň tak to všichni cítíme a vnímáme.

A přece tomu tak není. Vlastně nic z toho nemá sedmisetletou tradici.

Za Karla IV., v prvních letech existence univerzity, budoucí absolventi nepřísahali na žezlo, ta vznikala podle fakult o mnoho let později. Víme však, že tato žezla (sceptra) měly už jednotlivé fakulty v době Kutnohorského dekretu (1409). Jejich podobu neznáme. Zachovala se pouze žezla právnické a lékařské fakulty, ta však zmizela koncem války společně s jinými symboly a dokumenty. Proto jsme přísahali na jejich kopie, studenti některých univerzitních fakult a vysokých škol potvrzují přísahu dokonce jen stiskem ruky.

Samozřejmě se dochovala jejich dokumentace. Měly renesanční dřívky, ale celková úprava pocházela až ze XVII. století. O sto let

I takto mohou vypadat doktorandi před promocí.

mladší byla žezla teologické a filozofické fakulty. Rektorské sceptrum zřejmě vzniklo kolem roku 1654, ale jeho renesanční tvar dotvořila barokní hlavice. Rektorské žezlo, které se používá dodnes (přesněji, na ceremoniály se nosí jeho věrná kopie), stejně tak jako žezla některých fakult, odvozují svůj původ z doby, kdy se v roce 1882 univerzita rozdvojila na dvě samostatné. Německá si ponechala původní, česká si dala zhotovit nová u zlatníka Jana Tenglera podle vzoru, který navrhli malíři Bedřich Wachsmann a Josef Scheiwel. Další žezla se doplňovala, jak vznikaly nové fakulty. Nejmladší je Fakulta humanitních studií, založená v roce 2000. K nejmladším patří také fakulta sociálních věd. Její děkan však nemá svoje žezlo, půjčuje si ho od pedagogické fakulty. Svoje žezla nemají také dvě další nové, přesněji obnovené fakulty z roku 1990, husitská a evangelická. Sceptrum nahrazují při promocích Biblí a kalichem.

Promoce na oxfordské univerzitě.

Původně se mezi insignie nepočítala žezla, ale medaile, které nosili na řetězu zavěšeném na krku rektori a děkani. Poslední rektor univerzity doby předbělohorské, Jan Jesenský, ji ještě nosil jako výraz svého honoru. Tak je také dostávali jiní rektori přímo od panovníka nebo velmi vážené osobnosti. Byl to velice prestižní odznak, který však zpočátku nepatřil funkci, ale osobě samé. Univerzitní se stala na Karlo-Ferdinandově univerzitě až po unijním dekretu v roce 1654. Zpočátku jí byli zdobeni i nově jmenovaní doktoři, v současnosti pouze doktoři honoris causa.

Současná rektorská medaile, kterou používá nejvyšší představitel univerzity zavěšenou na zlatém řetězu jako výraz své hodnosti, má svůj původ v pečetidle Karla IV. Z něj vycházel ve svém návrhu Ota-
kar Španiel, ale vyrobilo ji Vysoké učení technické a k jubileu založení univerzity, v roce 1948, ji předalo Karlovu stánku vědy.

Promoce Humboldtovy univerzity je velkolepou slavností.

Oděv univerzitního profesorského sboru je sice středověký, členové akademické obce měli dokonce za povinnost i oděvem se odlišovat od ostatních obyvatel, ale přesto se během věků měnil. Černé či barevné obřadní pláště – později nazývané pallioly – profesorů, doktorů a magistrů včetně rektorova hermelínového límce na červeném

Čerstvé absolventky tokijské univerzity.